

Šaltinių liudijimai apie grafų Kosakovskių bibliotekas ir archyvus

(Iš Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos fondų)

Teresa MACKEVIČ

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Vilnius, el. p. t.mackevic@lnb.lt

Šiame straipsnyje pateikiami nauji, lyginami ir pildomi jau publikuoti faktai, susiję su Kosakovskių giminės bibliotekomis ir archyvais, jų kaupimo Kosakovskių giminėje tradicijomis ir galimybėmis, rinkinių temine, chronologine, kalbine bei rūšine sudėtimi. Atkreipiamas dėmesys į dar neskelbtus faktus, fiksuotus Vaitkuškio ir Lyduokių dvarų rankraštiniuose dokumentuose, saugomuose Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyriuje.

Reikšminiai žodžiai: dvarai; dvarų bibliotekos; archyvai; rankraščiai; interjeras; inventorius.

Paskelbta nemažai įvairių ne tik lenkų, bet ir lietuvių autorių knygų, publikacijų bei kitų darbų, apie vieną žymiausių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikų giminę – Kosakovskius (Kossakowscy), kilusius iš Mazovijos, gavusius šv. Romos, vėliau – Prancūzijos ir ne kartą – Rusijos imperijos grafų titulų. Leidiniuose aprašoma jų veikla, turtai ir vertingas palikimas. Ši giminė Lietuvos valstybės, bažnyčios, kultūros bei karybos istorijai davė ne vieną žymų asmenį.

Duomenis apie Kosakovskius aptinkame enciklopediniuose leidiniuoseⁱ. Šiai garsiai giminei priklausiusių Vaitkuškio ir Lyduokių dvarų rūmų interjero ir ten saugomų turtų aprašymai pateikti Romano Aftanazy darbeⁱⁱ. Apie Vaitkuškio dvaro rūmų ansamblį rašė Nijolė Lukšionytė, Antanas Tyla, Vincas Žilėnasⁱⁱⁱ. Smulkiau šio dvaro istoriją, architektūrą, rinkinių likimą, remiantis Lietuvos archyvuose saugomais ir niekur neskelbtais dokumentais, išnagrinėjo Saulius Sarcevičius ir Eglė Lukaševičiūtė^{iv}. M. K. Čiurlionio dailės muziejus parengė ir išleido leidinį, kuriame pateikiamos fotografijose užfiksuotos Vaitkuškio dvaro gyvenimo akimirkos^v. Šio dvaro rūmai įamžinti Napoleono Ordos piešiniuose, su kuriais galima susipažinti pasklaidžius jo litografijų albumą^{vi} ir Vytauto Levandausko bei Renatos Vaičekonytės-Kepežinskienės monografiją^{vii}, o su dvaro bibliotekos knygų ekslibrisais – Vinco Kisarausko knyga^{viii}. Tai tik keli istoriografijos darbai, kuriuose tarp Kosakovskių nuosavybės yra minimos bibliotekos ir archyvai, vaizduojamos jų patalpos bei aprašomas turinys.

Archyvų ir bibliotekų rankraštyuose saugomi šaltiniai skatina tolesnius tyrinėjimus. Šio straipsnio tikslas – pateikti naujus duomenis, surinktus tyrinėjant Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyriuje saugomus dokumentus: Kosakovskių rankraščių, žemėlapių, knygų ir kitų leidinių sąrašus, susirašinėjimą su įvairiais asmenimis ir įstaigomis, sąskaitas, važtaraščius bei kitus dokumentus.

LDK didikų rūmuose tarp sukauptų materialių turtų buvo ir dvasinės vertybės – bibliotekos, muziejiniai bei archyviniai rinkiniai. Biblioteka buvo „priemonė siekiant išsilavinimo ir žinių, mokslo ir švietimo įrankis“, taip pat „prabangos, turto, gero skonio ir mados ženklas“. Didikų „bibliotekose knygos buvo ypatingai įrišamos, puošiamos, vertinamos, nes gera knyga buvo reta ir prabangi“^{xi}. Projektuojant rūmus buvo numatomos taip pat knygų ir dokumentų saugyklos. Kosakovskiai kruopščiai puoselėjo tas tradicijas, skirdami tam savo gabumus, išsilavinimą, darbą, laiką bei lėšas.

1764 m. Bresto ir Breslaujos vaivada, Lietuvos izdo komisaras Mykolas Kosakovskis (1733–1798) nupirko iš Mykolo Skorulskio Vaitkuškio dvarą, įkūrė ten šeimos rezidenciją. Nuo to laiko šios Kosakovskių giminės atšakos istorija susieta su Ukmergės kraštu.

Vaitkuškio dvaro rūmų 1812–1815 m. aprašymuose buvo aptikti biblioteka ir archyvas: „rūmus viduje dalijo du koridoriai – vienas ėjo skersai, kitas – išilgai pastato. Visi koridoriai baigėsi priebučiais. [...] Priebučio dešinėje buvo valgomoji salė, už kurios – biliardinė, miegamasis, biblioteka ir archyvas, o už jų – garderobas, dar vienas miegamasis, kabinetas bei salonas“^x. Ir toliau: „kampinė archyvo patalpa buvo apšviesta keturiais langais. Čia, kaip ir daugumoje rūmų patalpų, būta baltų koklių krosnies. Nuo lubų leidosi keturių žvakių sietynas. Prie sienų stovėjo keturios spintos ir trys skrynios, prikrautos popierių ir dokumentų. Dar būta rašomojo stalo ir laikrodžio. Į rūmų biblioteką buvo patenkama per miegamąjį. Joje buvo keturi langai, parketo grindys ir židiny. Įrištos ir neįrištos knygos buvo sudėtos į dešimt spintų“^{xi}. Pagal 1814–1815 m. inventoriaus knygą nustatyta, kad Vaitkuškio dvaro bibliotekoje iš viso buvo 1886 knygų: 1038 – prancūzų kalba, 620 – lenkų kalba, 127 – kitomis kalbomis. Bibliotekoje dar „stovėjo „elektrinė mašina“, barometras, ventiliatorius, teleskopas, dangaus sferos maketas, Lenkijos žemėlapis, komoda su trimis stalčiais bei gipsinis paausutas biustas“^{xii}. Bet, deja, viskam reikėjo tinkamos priežiūros. 1829 m., kai dvaras buvo išnuomotas Kazieloms, rūmų būklė suprastėjo. Archyve ir bibliotekoje vyravo „netvarka, viskas gulėjo kur papuolė, elektros mašina buvo sudaužyta, mineralų rinkinys išbarstytas, paausutas vyskupo biustas suskaldytas, beveik visi pastato langai išdažyti, o spynos – išdraskytos“^{xiii}.

Vaitkuškio dvaro nuosavybės teisę gavęs Mykolo Kosakovskio anūkas, pulkininko Juozapo Dominyko (1771–1840) sūnus, Lenkijos ir Lietuvos kolekcininkas, literatas, dailininkas, Rusijos diplomatas Stanislovas Feliksas Kosakovskis (1795–1872) su savo šeima ilgą laiką

gyveno Varšuvoje^{xiv}. 1853 m. čia nupirktuose rūmuose (*Nowy Świat* gatvėje Nr. 19) buvo sistemingai kaupiami (tarp kitų turtų) bibliotekos ir archyvo fondai^{xv}. Į Vaitkuškį šeima atvykdavo tik vasaroti, bet jau 1857–1862 m. buvo perstatyti šio dvaro rūmai. Jų priebučio dešinėje buvo didelis kambarys, pavadintas „kamera“, skirtas bibliotekai, kurioje saugota per 12 000 tomų S. F. Kosakovskio knygų rinkinio su pusiau odiniu įrišimu bei daugiau kaip 1000 archyvinių vienetų rankraščių^{xvi}. Knygas laikė ir kitose patalpose, pvz., kabinete, į kurį galėjai patekti iš salono: „čia stovėjo tamsiai rudų glazūruotų koklių krosnis, didelis rašomasis stalas, aukštos įstiklintos spintos, kuriose buvo dalis Vaitkuškio dvaro bibliotekos, kušėtė ir keturi nedideli krėslai. Priešais duris kabėjo Kosakovskių ir Zaleskių genealoginiai medžiai, nuotraukos“^{xvii}. Įvairūs autoriai pateikdavo dar didesnę šiuose rūmuose saugomų tomų skaičių, bet manoma, kad tokia informacija kiek perdėta. Tikriausiai, buvo turimas omenyje taip pat Varšuvos rūmų bibliotekos rinkinys, kurio tik dalis pateko į Vaitkuškio rūmus^{xviii}. Biblioteką tvarkė namų kamerdineris, buhalteris ir bibliotekininkas Adomas Kosciukevičius (Kościukiewicz)^{xix}.

Nuo 1862 m. Vaitkuškį valdė Stanislovas Kazimieras Kosakovskis (1837–1905), Stanislovo Felikso Kosakovskio sūnus, vienas pirmųjų Lietuvoje fotografų mėgėjų, išgarsėjęs kaip heraldikos ir genealogijos specialistas. Jis vėl pavertė šį dvarą visų savo valdų administraciniu bei kultūriniu centru. Tais laikais rūmų dalis rekonstrukcijos metu perstatyta ir oficiną, į kurią buvo perkelta dalis prancūzų kalbos beletristikos bei mokslinių publikacijų skyrių leidinių ir įrištų senų laiškų bei kitų dokumentų iš šeimyninio archyvo^{xx}.

1905 m. Vaitkuškį paveldėjo ir tik formaliai valdė iki 1940 m. S. K. Kosakovskio jauniausias sūnus, gydytojas ir medicinos profesorius Jonas Eustachijus (1900–1979). Faktiškai turtą tvarkė jo motina Sofija Bover de Sen Kler Kosakovskienė (Zofia de Saint Clair Kossakowska, 1869–1911) ir kiti asmenys.

Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui šio dvaro rūmus „apšvarino“ besitraukianti rusų kariuomenė^{xxi}, vėliau Kosakovskiams teko kreiptis į vokiečių kariuomenės atstovus prašant uždrausti pardavinėti Vaitkuškio dvaro mišką bei rūmų inventorių^{xxii}. Neaišku, ar biblioteka ir archyvas tuo metu buvo išvežti. Panašu, kad prie rinkinių grobstymo prisidėjo ir vietos gyventojai, nes „jiems popierius buvo reikalingas suktinėms sukti ir sienoms klijuoti“^{xxiii}. Vienas iš 1920 m. Vaitkuškyje apsistojusio Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino I-ojo pėstininkų pulko karininkų 1923 m. savo laiške Kauno valstybės muziejui taip pat liudijo apie Vaitkuškio archyve pamatytą „barbarišką vaizdą“^{xxiv}. Galiausiai iš buvusių Vaitkuškio rūmų šiuo metu teliko tik perstatytas 1984 m. bokštas ir buvusių arklidžių fragmentai.

Dar 1907 m. J. E. Kosakovskio vyresnysis brolis, visuomeninės ir politikos veikėjas, diplomatas, bankininkas Mykolas Stanislovas (1883–1962) dalį rūmų bibliotekos bei archyvo

perėmė į ką tik nupirktą (ir panašų likimą ištikusį) Lyduokių dvarą, kuriame irgi buvo tinkamos patalpos leidiniams ir rankraščiams saugoti: nuo sodo pusės – valgomasis, prieškambario kairėje – biliardinė, už jo amfilados parterio dalyje – kabinetas su židiniu, gale – dar du kambariai, iš kurių vienas buvo skirtas bibliotekai, kitas – archyvuvi. Palei biliardinės sienas stovėjo kelios spintos, tarp jų viena įstiklinta, su knygomis^{xxv}. 1915 m. dalis šio dvaro turto buvo evakuota į Rusiją. Nacionalinėje bibliotekoje saugoma keletas dokumentų ir laiškų^{xxvi}, liudijančių apie minimo turto paiešką bei atgavimą. Savininkai susidūrė su biurokratinėmis bei teisinėmis problemomis, nes Lyduokių dvaro valdytojai S. Veize ir J. Cieleckis papuolė į nelaisvę šalia Molodečno (dab. Baltarusija) su evakuoto turto važtaraščiais^{xxvii}. 1915 m. rugpjūčio mėn. iš Pabradės stoties buvo išsiųsta geležinkeliu „300 pūdų dobilų sėklų ir 300 pūdų medinių dėžių su baldais iš evakuoto Lyduokių dvaro“. Viename išlikusių važtaraščių galima perskaityti: „10 dėžių – naminiai daiktai“. Yra ir krovinio išdavimo data Smolenske – 1917 m. sausio 10 d.^{xxviii}. Matyt, pašarai buvo parduoti Smolenske, kitas turtas – pristatytas iki Bazarnajos stoties bei atgabentas į Papūzų dvarą (Simbirsko gub.), vėliau, tikėtina, šio turto dalis atsidūrė Maskvoje^{xxix}. Išvežtų iš Lyduokių dvaro daiktų sąrašė^{xxx} minimi drabužiai, indai, užuolaidos, kailiniai, arkivyskupo Vladislavo Zaleskio paveikslai, baldai, liunetė iš observatorijos, pianola su natomis ir kita. Taigi aptinkame čia tik natas, neišvardyta nei knygų, nei kitų leidinių ar dokumentų. Gal sudarytas atskiras jų sąrašas? O gal ten jų ir nebuvo?

Tik nedideli Vaitkuškio ir Lyduokių dvaro rūmų bibliotekų ir kitų rinkinių fragmentai pateko į Lietuvos muziejus ir valstybines bibliotekas. 1921 m. Valstybės archeologijos komisijos sekretorius, teisininkas ir istorikas Konstantinas Jablonskis rado Vaitkuškio dvare apie 15 000 knygų, kurias jis pasiūlė paimti į biblioteką (Valstybinį centrinių knygyną) apsaugai, o mažiau vertingas palikti vietoje^{xxxi}. 1919–1922 m. į Valstybinį centrinių knygyną (dabar – Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka) buvo suvežti iš Vaitkuškio ir Alantos dvarų – 1396 tomai (iš šių dvarų bibliotekų knygų 1921 m. buvo išskirtas Retų knygų skyrius)^{xxxii}, iš Lyduokių – 1347^{xxxiii}. 1919–1939 m. tarp nupirktų 6 asmeninių bibliotekų knygų buvo iš Vaitkuškio dvaro atvežtos (be sąrašo) 896 knygos, už kurias savininkams buvo atlyginta 1932 m.^{xxxiv} Kartu su knygomis (4 skrynios), atgabentomis iš Lyduokių dvaro, buvo ir Kosakovskių rankraštinio archyvo dalis, jų valdų Rusijoje dokumentai – A. Laval-Kosakovskienės kraičio – Papūzų, Čedajevkos dvarų, pramonės įmonių Urale dokumentai bei susirašinėjimas ūkio ir kitais reikalais. Dalis Kosakovskių giminės rankraščių ir knygų pateko į Lietuvos centrinę biblioteką (dabar – Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka) 1942 m. iš Kosakovskių giminės ir dvarų globėjo, Siesikų dvaro savininko Daugėlos. Tarp jų buvo Kosakovskių giminės ir šeimos XVII–XX a. pr. asmeninė korespondencija, S. F. Kosakovskio religijos, filosofijos ir kitų mokslų traktatai, užrašai, išrašai, S. K. Kosakovskio istorinės genealogijos monografijos antrojo tomo

rankraščiai ir kita. Šio vientiso archyvo dvi dalys buvo sudėtos į vieną Kosakovskių šeimos fondą, šiuo metu saugomą Nacionalinėje bibliotekoje. Minėtame fonde yra 460 knygų, paimtų tarpukario suirutės metu (1920 (?) m.) iš Lyduokių dvaro, sąrašas^{xxxv}. Valstybinio centrinio knygyno, vėliau – Lietuvos centrinės bibliotekos egzistavimo laikotarpiu įsivyravo nuomonė, kad ji nėra mokslinė biblioteka ir rankraščiai bei reti ir seni leidiniai praranda čia savo svarbą, taigi dalis jos rinkinių (tame tarpe – Kosakovskių) dar 1935 m. buvo perkelta į Lietuvos universiteto biblioteką^{xxxvi} ir galų gale atsidūrė dabartinėse Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių, Vilniaus universiteto bei Kauno technologijos universiteto^{xxxvii} bibliotekose. Nuoseklesnis knygų ir rankraščių kaupimas prasidėjo 1940 m., kai buvusioji Centrinė biblioteka buvo reorganizuojama naujais pagrindais, suteikiant jai mokslinį profilį^{xxxviii}.

Grafų Kosakovskių Vaitkuškio ir Lyduokių dvarų bibliotekoms ir archyvams pradžia davė iš protėvių, kitų giminių paveldėtos knygos bei rankraščiai (perkelti dažnai iš kitų vietovių rūmų). Toliau taikytas einamasis ir retrospektyvusis fondų komplektavimas. Išliko ir yra saugomi Kosakovskių šeimos archyvo fonde leidinių įsigijimo bei finansinių atsiskaitymų už juos XIX–XX a. dokumentai, kuriuos chronologiniu ir geografiniu atžvilgiu galima dalinti į dvi skirtingų adresatų grupes. Į pirmą grupę išskiriamos Stanislovo Felikso ir Stanislovo Kazimiero Kosakovskių 1853–1886 m. gautos *Wzory sztuki średniowiecznej i z epoki odrodzenia* sąsiuvinii^{xxxix}, Varšuvos *Gazeta Policyjna*^{xl}, *Kurjer Codzienny*, *Kronika Rodzinna*^{xli} leidinių, Varšuvos valstybinių teatrų repertuarų afišų^{xlii} prenumeratos sąskaitos bei pažymėjimas. Tikriausiai minimi leidiniai papildė Varšuvos ir Vaitkuškio rūmų bibliotekų fondus.

Antrą grupę sudaro Mykolui Stanislovui Kosakovskiui siūsti 1912–1915 m. raštai ir atvirlaiškiai: Vilniaus *Kurier Litewski* redakcijos – dėl dalyvavimo posėdyje, žurnalo *Biblioteka pamiętnik6w* prenumeratos tęstinumo, *Życie sp6łdzielcze* išsiuntimo, finansinių atsiskaitymų^{xliii}; Maskvos imperatoriškosios viešosios bibliotekos antikvarinio knygyno pardavėjo P. Šibanovo – dėl leidinių *Русская старина*, *Стихи года*, *Великая война* prenumeratos^{xliv}; Varšuvos *Biblioteka Warszawska* ir *Łowiec Polski* redakcijų – dėl jų leidinių prenumeratos apmokėjimo^{xlv}; Varšuvos K. Idzikovskio (Idzikowski) knygyno – dėl dr. Burako knygos *Historia polityki narodowościowej* nesėkmingos paieškos^{xlvi}. Čia yra ir Vilniaus Zavadzkių (Zawadzki) knygyno sąskaita už išsiųstus *Kwartalnik Litewski* ir *Ruś*^{xlvii}, ir nemažai Varšuvos Gebetnerio (Gebethner) ir Volfo (Wolff) knygyno bei natų sandėlio raštų bei atvirlaiškių dėl knygų, žurnalų, kitų leidinių užsakymo, pristatymo, finansinių atsiskaitymų bei sąskaitų^{xlviii}, kurių sąrašuose vyrauja grožinė literatūra. Bet yra ir žemės ūkio, technikos, meno, istorijos tematikos leidinių; daugiausia – lenkų ir prancūzų kalbomis. Vien šio knygyno sąskaitos liudija, kad nuo 1912 m. gruodžio mėn. iki 1915 m. kovo mėn. buvo pristatyta į Lyduokius virš 100 periodinių ir neperiodinių leidinių; tai reiškia, kad Lyduokių dvaro biblioteka buvo intensyviai komplektuojama.

Bibliotekoms ir archyvų fondams tvarkyti bei saugoti reikalingų įvairių kanceliarinių prekių ir kito inventoriaus įsigijimas atsispindėjo daugelyje dokumentų. Iš ankstesnio laikotarpio galima paminėti Peterburgo popieriaus bendrovės 1839 m. sąskaitą Aleksandrai de Laval Kosakovskienei (S. F. Kosakovskio žmonai, Kossakowska, 1811–1886) už įsigytas prekes^{xlix}, kurios galėjo būti panaudotos Vaitkuškyje. Gana įdomi yra X. Regulskio Varšuvos litografijos [dirbtuvės] ir raštinių priemonių sandėlio 1872 m. sąskaita Kosakovskiui už gedulingų atviručių, laiškų, vokų, vizitinių kortelių, juodos spalvos herbo spaudo įsigijimą^l. Tarp išlikusių 1912–1915 m. dokumentų, susijusių su Lyduokių dvaru ir jo savininkais – M. S. Kosakovskiu bei jo žmona Elžbieta Bisping Kosakovskiene (Kossakowska, 1882–1975) – yra Ukmergės M. Survilos knygyno „Birutė“^{cli} ir J. Bloko pajinės draugijos specialių gaminių sandėlio Varšuvos K. Bruno atstovybės^{lii} sąskaitos už įvairių kortelių, spintelių kataloginėms kortelėms, archyvinėjų dėžių pagaminimą, Brunsvigo aritmometro (Nr.14971, modelis B, 13x8x9 ženklų, mažai naudotas), kanceliarinių ir kitų prekių įsigijimą; A. Šusterio popieriaus sandėlio ir spaustuvės raštas dėl 5000 kortelių bibliotekai pagaminimo; Varšuvos P. Pugeto ir L. Ježynos knygrišyklos, A. Šusterio popieriaus sandėlio ir spaustuvės bei Kauno M. Sokolovskio ir A. Estrino spaustuvės sąskaitos už paslaugas (knygų, dokumentų įrišimą, kvietimų spausdinimą, kt.) bei raštelis dėl leidinio ar dokumento defektų pašalinimo^{liii}; Varšuvos G. Watsono (Watson) litografijos dirbtuvės raštas dėl ekslibrisų gamybos savybių ir sąskaita už išsiųstus gaminius bei popierių^{liv}.

Minimi dokumentai liudija apie ypatingą dėmesį, skirtą bibliotekų ir archyvų tvarkomiems bei saugomiems fondams puoselėti. Iš prekių sąrašų sužinome inventoriaus apibūdinimą. Taip aprašomos, pvz., spintelės kortelių katalogui: Nr.846, tamsi ažuolinė su žaliuze, 8 stalčiais, 4x6; Nr.658, su 6 stalčiais, 65x8; Nr.146 su 1 stalčiumi, spynele, 4x6; Nr.146 tamsi, su 3 stalčiais, spynele. Arba: tamsi sudedamoji bibliotekinė spinta (*Wernicke*): viršus – D, 3 lentynos – D, 10, ¼, lentynos – E, 13, ½, apačia – E, 5 spygnos prie lentynų, 1 spyna apačioje. Tarp prekių minimas metalinis stalelis; baltos ir geltonos kortelės; abėcėlės, 5x8; 80 pilkų bylų, folio V15; 20 pilkų bylų, folio V60 ir kita^{lv}.

Su Kosakovskių rankraštinių rinkinių publikavimu susiję, pvz., H. Moscickio 1912–1913 m. laišakai iš Varšuvos Kosakovskiams dėl Vilniaus vyskupo Jono Nepomuko Kosakovskio dienoraščių iš Vaitkuškio dvaro archyvo atsiuntimo, jų ir pataurininkio Juozapo Ignoto Kosakovskio dienoraščių leidinyje *Biblioteka pamiętników* išspausdinimo^{lvi}. Deja, šiuo metu nėra duomenų, ar minimi dokumentai buvo publikuoti.

Šeimos archyvo fonde saugomuose Stanislovo, Onos, Gabrielės ir kitų Kosakovskių baltinių, patalynės, indų, auksinių ir sidabrinėjų gaminių, kailinių ir įvairių daiktų (Vaitkuškyje) 1881–1900 m. (?) sąrašuose (įrištuose kietais rudos spalvos viršeliais) aptiktas knygų, skirtų tikriausiai vaikams mokytį bei lavinti, sąrašas^{lvii}. Jame minimi daugiausia grožinės literatūros

kūriniai, suskirstyti pagal kalbas: lenkų – 220 vienetų (tarp jų – 7 maldaknygės), prancūzų – 86, anglų – 50, vokiečių – 4 vienetai. Atskirai surašytos maldaknygės – 27 vienetai (lenkų kalba – 16, prancūzų – 10, anglų – 1) ir meno (tarp jų – fotografijos) tematikos albumai bei knygos – 17 vienetų.

Apie Vaitkuškio dvaro bibliotekos fondą daug daugiau sužinome iš knygų katalogo^{lviii}, kurį 1898 m. sudarė Jadvyga Volikovska (*KATALOG KSIĘGOZBIORU Wojtkuskiego Hr. Stanisława Kossakowskiego Ułożony i Spisany w 1898 roku przez Jadwigę Wolikowską*). Tai 137 lapų rankraštinis dokumentas su Vaitkuškio dvaro bibliotekos (*Księgozbiór Wojtkuski*) ekslibrisu, įrištas raudonos spalvos viršeliais, rašytas juodos spalvos rašalu, turintis įvairių pirašų, pataisų, žymėjimo ženklų juodos ir raudonos spalvos pieštukais bei nedidelių defektų (dėmių, įplyšimų). Katalogas prasideda nuo 1898 m. rugsėjo 25 d. turinio sąrašo (rašalu)^{lix}, kuriame pateikti pagal temas suskirstytų knygų 16 skyrių pavadinimai, tomų skaičius bei skyrių žymėjimo spalva:

1. Religija ir filosofija, 618, žydra;	11. Geografija, 499, ruda;
2. Istorija, 705, geltona;	12. Dienraščiai (periodiniai leidiniai) ^{lx} , 598, oranžinė;
3. Politinė ekonomija, 64, šviesiai violetinė;	13. Senieji kalendoriai, 79, oranžinė;
4. Teisė, 268, šviesiai violetinė;	14. Almanachai, 48, oranžinė su kremine;
5. Karyba, 80, violetinė;	15. Menas, 51, raudona;
6. Heraldika, 218, kreminė;	16. Medicina, 148, balta.
7. Auklėjimas [lavinimas], 38, rožinė;	
8. Literatūra ir kalbos, 2860, rožinė;	
9. Gamtos mokslai, 702, žalia;	
10. Matematika, 56, ruda;	

Iš viso – 8032 egzemplioriai.

Kai kuriuose katalogo skyriuose yra poskyriai: istorija – Bažnyčios istorija, Lenkijos istorija (konstitucijos, einamieji klausimai, įvykiai, kraštas, atsiminimai, biografijos, istoriniai romanai), visuotinė istorija (vadovėliai, Rusijos ir Prancūzijos istorija, einamieji klausimai, atsiminimai, biografijos); literatūra ir kalbos – prancūzų, rusų, vokiečių, anglų, lotynų, lenkų; gamtos mokslai – pramonė, ūkis; menas – muzika, tapyba, statyba (architektūra).

Katalogo knygų ir rankraščių sąrašuose minimi šie duomenys: saugojimo vieneto (knygos, rankraščio, kito dokumento) numeris, pavadinimas, autorius, išleidimo ar dokumento parašymo metai bei spintos, kurioje buvo saugomas vienetas, numeris. Kartais vietoje spintos numerio nurodoma patalpa (pvz., salone, kabinete). Kai kur – pastabos dėl saugojimo vienetų formato ar apimties (pvz., labai didelis, didelis, mažas, laikraščio formato, didžiuliai tomai,

kvadratiniai lapai, storas sąsiuvinis), įrišimo bei fizinės būklės (pvz., įdomus įrišimas, nuplėšti viršeliai, iširę, labai graži, negražus). Tokiais atvejais, kai trūksta kai kurių saugojimo vienetų pavadinimų, retkarčiais pateikiamas leidinio viršelio aprašymas (pvz., žalias, geltonas albumas su paveikslu ant viršelio, albumas su priklijuotomis graviūromis). Kartais nėra saugojimo vienetų išleidimo ar parašymo metų (užrašytas klaustuko ženklas arba šalia pateiktas apibūdinimas, pvz., sena).

Deja, ne visų skyrių leidinių sąrašai čia minimi. Medicinos skyriuje nurodytas tik knygų skaičius ir spintos numeris^{lxi}. Natos taip pat nesurašytos, apsiribota tik spintos, kurioje jos buvo sudėtos, paminėjimu (apatinėje spintoje)^{lxii}. Dienraščių (periodinių leidinių) skyriuje saugojimo vienetai pateikti pagal chronologiją (1752–1899 m.)^{lxiii}. Šalia priklijuotos oranžinės spalvos juostelės su numeriais naujai gautiems laikraščiams ir žurnalams (*Przeгляд Katolicki, Missya, Rola, Niwa*, kt.)^{lxiv}. Panašią juostelę randame prie almanachų sąrašo lapo fragmento, tikriausiai išplėšto iš katalogo^{lxv}. Iš almanachų sąrašų sužinome vienų almanachų pavadinimus, kitų – tik jų priklausomybę bibliotekai ar asmeniui (pvz., iš Vaitkuškio bibliotekos, grafienės Pliaterienės)^{lxvi} ir visų – išleidimo metus. Be kataloge esamo senųjų kalendorių sąrašo^{lxvii}, yra panašaus sąrašo lapas, galbūt pašalintas iš katalogo^{lxviii}.

Svarbus dokumentas, liudijantis apie Vaitkuškio dvaro knygų ir rankraščių fondų likimą, – tai įklijuotas į katalogą, Mykolo Stanislovo Kosakovskio parašytas Lyduokiuose ir jo pasirašytas (Mich[...] Stan[...] Hr[...] Korwin Kossakowski) 1907 m. gruodžio 28 d. raštas^{lxix}. Jame autorius paliudija, kad iš Vaitkuškio dvaro bibliotekos pasiima dalį knygų, bei pažymi, kad šis faktas dar nereiškia minimos bibliotekos padalijimo, kad Vaitkuškio dvaro biblioteka bei knygos, išvežtos į Lyduokių dvarą, tebelieka jo ir brolio Jono Eustachijaus Kosakovskio bendra nuosavybė. Šis raštas rodo, kad iš Vaitkuškio dvaro bibliotekos 8032 tomų sukataloguotų knygų, į Lyduokių dvarą buvo ketinama išvežti 2277 tomus (iš religijos ir filosofijos skyriaus – 618, istorijos – 254, gamtos mokslų – 702, matematikos – 56, geografijos – 499 ir medicinos – 148). Knygų pakavimo metu Vaitkuškyje buvo pastebėtas knygų trūkumas. 1907 m. lapkričio mėn. Pelagėja Kesel (Kessel), Elena Krynkovska (Krynkowska) ir Jolanta Bover de Sen Kler (de Saint Clair) sudarė trūkstamų knygų (kurias M. S. Kosakovskis taip pat paminėjo savo rašte) sąrašą. Saugomi dar du (be M. S. Kosakovskio rašto) šių knygų sąrašai (vienas iš jų – ne visas)^{lxx}.

Kataloge yra taip pat S. K. Kosakovskio trečios žmonos, J. E. Kosakovskio motinos, Sofijos Bover de Sen Kler (de Saint Clair)-Kosakovskienės (pasirašė – Zofia Stanisławowa Kossakowska) įrašas, kad „viskas kas [kataloge – aut. pastaba] pabraukta raudonai“^{lxxi}, „Stas“ [Mykolas Stanislovas – aut. pastaba] paėmė į Lyduokius su sąlyga, kad jeigu kada nors „Janio“ [Jonas Eustachijus – aut. pastaba] pareikalaus, tai visa [Vaitkuškio dv. – aut. pastaba] biblioteka iš naujo tarp brolių bus padalinta^{lxxii}.

Taigi 1907 m., kai M. S. Kosakovskis Vaitkuškio dvaro bibliotekos dalį nusprendė pasiimti į Lyduokius^{lxxxiii}, Vaitkuškio bibliotekos kataloge buvo paminėti 8032 egzemplioriai. Išaiškėjus knygų trūkumui pakavimo metu bei vykdant bibliotekos fondų nuolatinį komplektavimą, matyt, buvo atliktas bibliotekos rinkinių patikrinimas, o 1911 m. – katalogo papildymas. Keliose šio dokumento vietose yra įrašai bei įklijuoti lapai su sąrašais knygų ir kitų leidinių, patekusių į Vaitkuškio dvaro biblioteką iš Kosakovskių Varšuvos rūmų bibliotekos bei įsigytų 1898–1910 m.^{lxxxiv}, perduotų ar paveldėtų iš grafielių Liudvikos Sofijos Potockytės-Kosakovskienės (Louise Potocka Kossakowska), Stanislovo Felikso Kosakovskio motinos (1779–1850)^{lxxxv}, Pliaterienės (Platerowa)^{lxxxvi} ir Zdenkos (Hrabiny Zdenki, pavardė nežinoma)^{lxxxvii}. Telieta pažymėti, kad atskirai yra dar du lapų fragmentai su Varšuvos rūmų bibliotekos knygų sąrašais^{lxxxviii}, keli spintų numeracijos lapai^{lxxxix} bei juodraštinis 1777–1877 m. Rusijos, Prancūzijos, Vokietijos ir kitų valstybių bei miestų žemėlapių sąrašas (pieštuku)^{lxxx}.

Minimų papildomų skaičių įrašymas (pieštuku) į aukščiau pateiktą katalogo turinio sąrašą^{lxxxii} parodo tokį kai kurių tematinų skyrių fondų pagausėjimą: 1. Religija ir filosofija – 710; 2. Istorija – 2656; 3. Teisė – 310; 4. Karyba – 81; 5. Heraldika – 366; 6. Literatūra ir kalbos – 3291; 7. Gamtos mokslai – 717; 8. Geografija – 546; 9. Senieji kalendoriai – 88; 10. Almanachai – 58; 11. Menas – 133 saugojimo vienetai. Kitų skyrių rodikliai nepakito. Atsirado naujas, liaudiškų leidinių skyrius – 32 saugojimo vienetai. Liaudiški leidiniai (tikriausiai, kokybės atžvilgiu – paprastesnio leidimo ir geriau suprantamo turinio knygelės lenkų ir rusų kalba), ir po jų – brošiūros (neaišku, ar įskaičiuotos į galutinį skaičių), pateikti abėcėlės tvarka^{lxxxiii}. Pieštuku pažymėta taip pat kita knygų spintų numeracija.

Visi kataloge naujai įregistruoti leidiniai ir rankraščiai tapo atitinkamų skyrių tęsinium. Atskirai surašyti tik grafienei Zdenkai asmeniškai priklausantys bei jos iš grafielės Pliaterienės paveldėti leidiniai ir rankraščiai. Tarp šio sąrašo prancūzų, lenkų ir leidinių kitomis kalbomis aptikti du – lietuvių kalba (1910 m. leidimo *Spindulis* ir 1911 m. – *Vienybė*)^{lxxxiii}. Dar vienas – filosofijos ir religijos skyriuje. Tai 1816 m. [J. A.] Giedraičio *Naujas Istatimas [Jezaus Christaus Wieszpaties musu]*.

Turbūt ankščiausiai išleista kataloge įregistruota knyga – 1522 m. laidos *Biblia sacra* (nors ir su defektais), kuri čia pažymėta, kaip bibliografinė retenybė^{lxxxiv}. Iš senesnių šios bibliotekos knygų galima paminėti 1559 m. – S. Cumirano *Conciliatio [Locorum communium totius] Script[urae] Sacrae*, 1573 m. – M. Furero *Mimi [Publii Mimographi gracis metris...]*, 1578 m. – M. T. Cicerono *Epistolae*, 1589 m. – A. Lucano *De bello civili* (su priedu: „įdomus įrišimas“), 1596, 1644 (bei 1765) m. – Prancūzijos istoriją, 1601 m. – M. K. Radvilos *Hierosolymitana peregrinatio*, 1604 m. – Chapnio *Le combat de Mutio-Justi napolitain*, 1609 m. – [B.] Lorino *Le Fortificationi di Buonanito*, 1611 m. – A. Senekos *Opera*, 1629 m. – A.

Augustino *Meditationes*, 1638 m. – A. Lisieckio *Maiestas tribunalica* [*Trybunał Główny Koronny*], 1650 m. – A. Vijūko-Kojalavičiaus *Historiae Lituanae*^{lxxxv}, J. B. Porto *Phytognomica*, 1670 m. – T. Fatidiko *Ad Dolobellum Mercurius*, 1672 m. – H. Smeto *Prosodia*.

Patraukia dėmesį ir kartografiniai rinkiniai bei enciklopediniai leidiniai. Tarp jų: 9 tomai T. Narbuto *Dzieje starożytne narodu litewskiego* (leisti nuo 1835 m.), 20 tomų M. Novodvorskio *Encyklopedia kościelna* (1873–1894 m.), 19 tomų T. Żychlinskio *Złota księga szlachty polskiej* (1879–1897), 13 tomų *Słownik geograficzny ziem polskich...* (nuo 1880 m.), 8 tomai A. Bonieckio *Herbarz Polski* (1891 m.), V. Nalkovskio [kt.] *Wielki atlas geograficzny* (1895 m.).

Randame taip pat surašytus Abiejų Tautų Respublikos seimų ir kitų XVI–XIX a. istorinius dokumentus, susijusius (ir ne tik) su Kosakovskių gimine bei jų turtais; archyvinę medžiagą nuo Simono Kosakovskio laikų – vysk. Juozapo ir Jono Kosakovskių dienoraščius, kalbas; Stanislovo Felikso Kosakovskio mokslo užrašus (7 knygos), rankraščius (30 tomų), piešinius bei architektūrinius eskizus; Kosakovskių ir jų giminių korespondenciją (12 tomų, 31 byla, 1 dėžė ir kt.), dienoraščius.

Taigi remiantis aptarto katalogo duomenimis, Vaitkuškio rūmų (kartu su knygomis, išvežtomis į Lyduokius) bibliotekos fondas 1911 m. išaugo iki 9860 saugojimo vienetų. Daugiausia knygų buvo literatūros ir kalbų skyriuje – 3291. Antra pagal knygų skaičių grupė – istorinės knygos ir rankraščiai – 2656. Leidinių gausumu nepasižymi auklėjimo [lavinimo], matematikos ir almanachų skyriai (atitinkamai – 38, 56, 58 saugojimo vienetai). Kiti, apskaičiuoti procentais^{lxxxvi}, duomenys rodo, kad išleidimo ar parašymo chronologijos atžvilgiu daugiausia buvo XIX a. knygų ir rankraščių – 72%. Likę 28% pasiskirstė maždaug taip: 11% – XVIII a., 4% – XX a. pr., 0,9% – XVII a., tik 0,1% – XVI a. ir net 12% saugojimo vienetų, kurių išleidimo ar parašymo metų trūksta. Skirstant pagal kalbas susidaro dvi didžiausios grupės: prancūzų kalba – 56%, lenkų – 36%. Kitos grupės yra daug mažesnės: rusų kalba – 2,7%, vokiečių – 1,9%, lotynų – 1,6%, anglų – 0,9%, italų – 0,8%, kitomis kalbomis (lietuvių, latvių, norvegų, suomių) – 0,1%. Knygų ir rankraščių išleidimo ar parašymo geografija plati. Čia minimos vietovės: Amsterdamas, Berlynas, Hamburgas, Krokuva, Londonas, Lvovas, Paryžius, Peterburgas, Roma, Varšuva, Vilnius, Ženeva ir daug kitų. Tačiau reikia pažymėti, kad daugeliu atvejų nurodančio vietovę įrašo apskritai trūksta.

Ištirtuose dokumentuose pateikti faktai rodo, kad Kosakovskiai, kaip ir kiti Lietuvos didikai kurdami savo rezidencijas daug dėmesio skyrė ir kultūrinėms reikmėms, skirdavo patalpas bibliotekų ir archyvinių dokumentų rinkiniams, intensyviai juos komplektavo, tvarkė, publikavo.

Kosakovskių giminės bibliotekos buvo kaupiamos XIX a.–XX a. pirmojoje pusėje Vaitkuškyje, Lyduokiuose (Ukmergės pavietas), Varšuvoje. XX a. pradžioje jie turėjo ne tik

leidinių bei rankraščių registrus, bet ir kortelines katalogavimo sistemas. Pagal tematiką fondų sudėtyje dominavo humanitarinis profilis, pagal chronologiją – XIX a. leidiniai, pagal kalbas – knygos ir rankraščiai prancūzų, lenkų, kitomis kalbomis. Įvairumu pasižymi rūšinė fondo sudėtis bei leidinių kilmės geografija.

Kosakovskių giminės biblioteka nukentėjo dėl giminės nuskurdimo, dalybų, Pirmojo pasaulinio karo veiksmy.

Deja, tikslaus Kosakovskių bibliotekose sukauptų ir dabar saugomų Nacionalinėje bibliotekoje knygų skaičiaus pateikti neįmanoma, nes jos išsibarsčiusios fondų saugyklose. Patikimą informaciją gausime tik tada, kai visos knygos bus kataloguotos. Šiuo metu Bibliotekos elektroninis katalogas rodo tik apie 90 įrašų knygų su Kosakovskių nuosavybę liudijančiais ženklais.

Kosakovskių rankraštinis palikimas (F99), 1949 saugojimo vienetų (1594–1921 m.) rankraštinių dokumentų originalų, išrašų, nuorašų, mašinraščių (lietuvių, rusų, prancūzų, lotynų ir kitomis kalbomis), nuotraukų Nacionalinėje bibliotekoje 1985 m. buvo sutvarkytas ir nuo tada prieinamas skaitytojams. Saugojimo vienetų aprašai integruojami į Nacionalinės bibliotekos elektroninį katalogą, dokumentų skaitmeniniai vaizdai jau pildo virtualų *epaveldo* duomenų banką.

Šio straipsnio autorė dėkoja profesoriui, habilituotam daktarui Domui Kaunui ir Nacionalinės bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyriaus vedėjai Jolitai Steponaitienei už konsultacijas ir vertingas pastabas.

ⁱ Tarp jų: Polski Słownik Biograficzny. – Wrocław – Warszawa – Kraków, 1968–1969. T. 14, p. 278–288. Visuotinė lietuvių enciklopedija. T. 10, p. 638–639.

ⁱⁱ Aftanazy, Roman. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. – Wrocław – Warszawa – Kraków, 1993. – T. 4.

ⁱⁱⁱ Lukšionytė, Nijolė. Neogotika XIX a. sodybiniuose sklypuose // Statyba ir architektūra. – 1984, Nr. 3. Tyla, Antanas. Vaitkuškis // Mokslas ir gyvenimas. – 1978, Nr. 2, p. 36–37. Žilėnas, Vincas. Lietuvos kolekcininkai ir muziejininkai: 5. Juozas Antanas ir kiti Kasakauskai // Kultūros barai. – 1983, Nr. 4, p. 62–65.

^{iv} Sarcevičius, Saulius. Vaitkuškio rūmai // Kultūros paminklai. – 1995, Nr. 2, p. 39–55. Lukaševičiūtė, Eglė. Grafų Kosakovskių meno vertybių likimo pėdsakais // Eskizai. – 2001, Nr. 11, p. 58-

64.

^v Grafų Kosakovskių albumas. – Kaunas, 2004.

^{vi} Orda, Napoleonas. Senosios Lietuvos vaizdai. – Vilnius, 1999.

^{vii} Levandauskas Vytautas, Renata Vaičekonytė-Kepežinskienė. Napoleonas Orda: senosios Lietuvos architektūros peizažai. – Vilnius, 2006.

^{viii} Kisarauskas, Vincas. Lietuvos knygos ženklai. – Vilnius, 1984. – P. 58–60.

^{ix} Pacevičius, Arvydas. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bibliotekos. – Vilnius, 2006. – P. 25.

^x Sarcevičius, Saulius. Vaitkuškio rūmai. // Kultūros paminklai. – 1995, Nr. 2, p. 41.

^{xi} Ten pat, p. 42.

^{xii} Ten pat, p. 42.

^{xiii} Ten pat, p. 44.

- xiv Čia buvo taip pat šios Kosakovskių giminės atšakos valdų administracijos centras.
- xv Lukaševičiūtė, Eglė. Grafų Kosakovskių meno vertybių likimo pėdsakais. // *Eskizai*. – 2001, Nr. 11, p. 60.
- xvi Aftanazy, Roman. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. – Wrocław – Warszawa – Kraków, 1993. – T. 4, p. 430.
- xvii Sarcevičius, Saulius. Vaitkuškio rūmai. // *Kultūros paminklai*. – 1995, Nr. 2, p. 50.
- xviii Lukaševičiūtė, Eglė. Grafų Kosakovskių meno vertybių likimo pėdsakais. // *Eskizai*. – 2001, Nr. 11, p. 60.
- xix Aftanazy, Roman. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. – Wrocław – Warszawa – Kraków, 1993. – T. 4, p. 431.
- xx Ten pat, p. 432.
- xxi Sarcevičius, Saulius. Vaitkuškio rūmai. // *Kultūros paminklai*. – 1995, Nr. 2, p. 52.
- xxii Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka Retų knygų ir Rankraščių skyrius (toliau LNB RKRS, F99 –Kosakovskių šeimos archyvas). F99-672, 673.
- xxiii Sarcevičius, Saulius. Vaitkuškio rūmai. // *Kultūros paminklai*. – 1995, Nr. 2, p. 52.
- xxiv Ten pat, p. 52, 53.
- xxv Aftanazy, Roman. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. – Wrocław – Warszawa – Kraków, 1993. – T. 4, p. 245, 247.
- xxvi LNB RKRS, F99-424-443.
- xxvii LNB RKRS, F99-430, 434.
- xxviii LNB RKRS, F99-425.
- xxix LNB RKRS, F99-428, 433.
- xxx LNB RKRS, F99-426.
- xxxi Vilnonytė, Valerija. Lietuvos TSR Valstybinė Respublikinė biblioteka (1919–1940). – Vilnius, 1984. – P. 40.
- xxxii Vilnonytė, Valerija. Lietuvos TSR Valstybinė Respublikinė biblioteka (1919–1940). – Vilnius, 1984. – P. 56.
- xxxiii Ten pat, p. 41.
- xxxiv Ten pat, p. 44.
- xxxv LNB RKRS, F99-679, lap. 23–30.
- xxxvi Lietuvninkaitė, Nijolė. Asmeniniai knygų rinkiniai Kauno Universiteto bibliotekoje 1923–1950 metais. // *Knygotyra*. – 1991, Nr.18(25), p. 58.
- xxxvii Ten pat.
- xxxviii Vilnonytė, Valerija. Lietuvos TSR Valstybinė Respublikinė biblioteka (1919–1940). – Vilnius, 1984. – P. 54.
- xxxix LNB RKRS, F99-682, lap. 39.
- xl LNB RKRS, F99-682, lap. 7, 18.
- xli LNB RKRS, F99-686, lap. 38., F99-688, lap. 52.
- xlii LNB RKRS, F99-686, lap. 67
- xliiii LNB RKRS, F99-394.
- xliv LNB RKRS, F99-389.
- xlv LNB RKRS, F99-385.
- xlvi LNB RKRS, F99-621, lap. 4.
- xlvii LNB RKRS, F99-595, lap. 5.
- xlviii Šiame vienetu yra knygų, 1837 m. pristatytų Vilniaus Zavadzkių knygynui, sąrašai (lap. 1–4).
- xlviii LNB RKRS, F99-622 (38 dok.).
- xliv LNB RKRS, F99-680, lap. 2.
- l LNB RKRS, F99-688, lap. 54.
- li LNB RKRS, F99-595, lap. 6.
- lii LNB RKRS, F99-620.
- liiii LNB RKRS, F99-618.
- liv LNB RKRS, F99-621, lap. 2, 3.
- lv LNB RKRS, F99-620, lap. 18, 19, 25, 32, 35, 38-39; F99-618, lap. 13.
- lvi LNB RKRS, F99-353.
- lvii LNB RKRS, F99-668, lap. 34v–38v.
- lviii LNB RKRS, F99-677.
- lix Ten pat, lap. 4.
- lx S.Sarcevičius ir E.Lukaševičiūtė skyriaus pavadinimą *Dzienniki* išvertė į lietuvių k. – *Dienoraščiai*. Vis dėlto, tai ne Dienoraščių, o Dienraščių skyrius, nes jame pateikiamas periodinių leidinių sąrašas. (Sarcevičius, Saulius. Vaitkuškio rūmai // *Kultūros paminklai*. – 1995, Nr. 2, p. 48. Lukaševičiūtė, Eglė. Grafų Kosakovskių meno vertybių likimo pėdsakais // *Eskizai*. – 2001, Nr. 11, p. 60).
- lxi LNB RKRS, F99-677, lap. 108.
- lxii Ten pat, lap. 107.
- lxiii Ten pat, lap. 99-104.

-
- lxiv Ten pat, lap. 105.
- lxv LNB RKRS, F99-679, lap. 16.
- lxvi LNB RKRS, F99-677, lap. 111.
- lxvii Ten pat, lap. 110.
- lxviii LNB RKRS, F99-679, lap. 15.
- lxix LNB RKRS, F99-677, lap. 2-3.
- lxx LNB RKRS, F99-679, lap. 17-22.
- lxxi LNB RKRS, F99-677, lap. 4, 15, 86 (pabraukimai su užrašais: „do tego miejsca”, vert. – „iki tos vietos”).
- Yra taip pat pabraukimas juodu pieštuku ir identiškas užrašas – lap. 94v.
- lxxii Ten pat, lap. 4.
- lxxiii Lyduokių dvaro bibliotekos katalogas yra saugomas Vilniaus universiteto bibliotekoje (F1-F486).
- lxxiv LNB RKRS, F99-677, lap. 11 (įklijuotas), 12, 22, 24–25, 27–29v (lap.29 priklijuotas prie lap.28), 36v, 37 (įklijuotas), 42 (1/3 lap., priklijuotas prie lap. 41), 44, 45v, 66v, 67–68v (įklijuoti), 69v, 71–72, 74v, 75 (įklijuotas), 78–79, 86v, 94v, 107v, 108.
- lxxv Ten pat, lap. 53, 58.
- lxxvi Ten pat, lap. 16–17v, 111, 119–131.
- lxxvii Ten pat, lap. 119–131.
- lxxviii LNB RKRS, F99-679, lap. 10, 11.
- lxxix Ten pat, lap. 1–9.
- lxxx Ten pat, lap.14.
- lxxxi LNB RKRS, F99-677, lap. 4.
- lxxxii Ten pat, lap. 132v–136v.
- lxxxiii Ten pat, lap. 120.
- lxxxiv Ten pat, lap.10.
- lxxxv LNB RKRS, R.XVII:C.471 (su M. S. Kosakovskio Lyduokių dvaro bibliotekos ekslibrisu).
- lxxxvi Pateikiami suapvalinti skaičiai.

Summary

Libraries and Archives of the Family of Counts Kossakowskises: Testimonies of Sources

Teresa MACKEVIČ

In nobility palaces of Grand Duchy of Lithuania among opulence and luxury, there were also spiritual assets – library, museum and archival collections. The Rare Books and Manuscripts Department of the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania preserves books and documents from libraries and archives of estates of the Counts Kossakowskises in Vaitkuškis as well as the former Lyduokiai Estate. There are documents on purchasing publications and paying for them and administration and storage of funds from the 19th and 20th c. The most significant of them is a catalogue from the library of the Estate of the Vaitkuškis compiled by J.Wolikowska in 1898. This catalogue includes 9860 storage units, books from 16 thematic sections and other lists of historical books and manuscripts. It mainly lists fiction and linguistic literature, as well as historical books and manuscripts, in French and Polish from the 19th c. It should be noted that in 1907 Mykolas Stanoslovas Kossakowskis relocated 2277 volumes from Vaitkuškis library to the Lyduokiai Estate. The accurate number of books that were collected by the Kossakowskises and are now preserved at the National Library is hard to estimate, as not all of them have been catalogued yet. The manuscript heritage (1949 storage units) has been available to readers since 1985. Records of manuscripts and documents are integrated into National Library’s electronic catalogue, and digital copies of documents compliment the web portal of the cultural heritage “epaveldas.lt”.